

Формуляр
програми навчальної дисципліни
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра організації судових та правоохоронних органів

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішенням вченої ради
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № ___ від _____ 2017 р.)

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«Судова медицина та судова психіатрія»

(обов'язкова)

Рівень вищої освіти –

перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Харків – 2017

Програма навчальної дисципліни «**Судова медицина та судова психіатрія**»: галузь знань 08 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень перший (бакалаврський).

Розробники:

Білецька Ганна Андріївна, доцент кафедри ОСПО, кандидат медичних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри організації судових та правоохоронних органів протокол № ____ від _____ 2017 р.

Завідувач кафедри _____

Зміст

1. Вступ.....	4
2. Опис навчальної дисципліни	10
3. Зміст програми навчальної дисципліни.....	11
4. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни	19
4.1. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять	19
4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти.....	19
4.3. Освітні технології та методи навчання.....	19
4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни	19
4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни	20
4.6. Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни.....	22
Додаток 1.22 Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни	22
Додаток 2. Карта результатів навчання здобувача вищої освіти, сформульованих у термінах компетентностей.....	26
Додаток 3. Матриця зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями в програмі навчальної дисципліни	332

1. Вступ

Судова медицина – це галузь медичної науки, яка вивчає і розробляє питання медичного, біологічного і криміналістичного характеру для цілей правосуддя, законодавства та охорони здоров'я. Знання у галузі судової медицини в слідчій і судовій практиці використовують під час проведення судово-медичної експертизи, коли виникає потреба застосування спеціальних медичних знань.

Експертні можливості судової медицини, що кожного дня зростають, а також впровадження в практику нових, все більш досконалих методів дослідження призводять до підвищення ефективності розкриття та розслідування злочинів. Тому знання основ судової медицини як науки і вміле використання на практиці результатів судово-медичної експертизи - необхідні умови професійної підготовки юристів вищої кваліфікації.

Судова психіатрія – є прикладною галуззю загальної психіатрії. На відміну від загальної психіатрії, яка вивчає психічні розлади в аспекті їх клінічної верифікації, діагностики, лікування і прогнозу, судова психіатрія розглядає їх стосовно завдань, які вирішуються в ході здійснення правосуддя в кримінальних та цивільних справах та у справах адміністративного судочинства. На підставі висновку судових психіатрів, яке підлягає оцінці в сукупності з іншими доказами, суд в рамках кримінального чи цивільного судочинства приймає процесуальні рішення - визначення, постанову, вирок. Тому ця галузь психіатрії називається судовою. Оскільки в кримінальне судочинство складовою частиною входить попереднє розслідування, то судово-психіатричні висновки використовуються не тільки судом, але також і особою, яка провадить дізнання, слідчим і прокурором. Предмет дослідження в судовій психіатрії крім медичних описів і кваліфікацій, прийнятих у загальній психіатрії (наприклад, діагноз психічного захворювання), включає також

судово-психіатричну кваліфікацію виявлених психічних розладів, яку називають судово-психіатричною оцінкою.

2. Ціль та завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни «Судова медицина та судова психіатрія» є набуття студентами юридичного ВНЗ сучасних знань про нормативно-правові основи призначення та проведення судово-медичної та судово-психіатричної експертизи в Україні, оволодіння студентами загальними теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для вірного та своєчасного призначення судово-медичної та судово-психіатричної експертиз по вивченню певних об'єктів, правильного формулювання питань до них, грамотного трактування висновків.

Завдання дисципліни:

- формування в студентів знань з порядку призначення судово-медичної експертизи трупа, живих осіб і речових доказів біологічного походження;
- навчання бакалаврів правильному формулюванню питань, які повинна вирішити судово-медична експертиза;
- ознайомлення з організацією і методикою проведення судово-медичних експертиз трупа; потерпілих, обвинувачених та інших осіб; речових доказів та експертизи за матеріалами кримінальних проваджень, що вміщують медичну інформацію;
- вироблення вміння об'єктивно оцінювати висновки судово-медичної експертизи з використанням отриманих нею даних в подальшій практичній діяльності;
- надбання знань з судової психіатрії, що мають значення в кримінальному та цивільному процесах, для захисту суспільства від небезпечних дій психічно хворих, для захисту прав осіб з психічними розладами.

2. Місце навчальної дисципліни в структурі освітньо-професійної програми:

- навчальна дисципліна відноситься до практично-професійного циклу дисциплін;

- вивчення даної дисципліни базується на наступних дисциплінах: «Цивільне право», «Кримінальне право», «Кримінальний процес» і «Цивільний процес»;

- основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні таких дисциплін, як : «Криміналістика», «Кримінологія», «Віктимологія», «Медичне право».

3. Предметні компетентності здобувача вищої освіти, сформованих в результаті освоєння навчальної дисципліни:

ПК – 1. Знати основні положення та завдання судової медицини та судової психіатрії; законодавчі, організаційні та процесуальні вимоги і порядок призначення та проведення судово-медичних експертиз (СМЕ) та судово-психіатричних експертиз (СПЕ) в кримінальному та цивільному процесах в Україні.

ПК – 2. Знати сучасні можливості СМЕ, її види та об'єкти; форми участі судово-медичного експерта в роботі судово-слідчих органів і межі його компетенції.

ПК – 3. Вміти виносити Постанову про призначення СМЕ або СПЕ; обирати потрібний вид СМЕ або СПЕ; правильно формулювати питання, що виносяться на вивчення СМЕ або СПЕ.

ПК – 4. Вміти давати кваліфіковану юридичну оцінку експертних висновків.

ПК – 5. Вміти працювати з нормативним матеріалом і кваліфіковано тлумачити норми судової медицини та судової психіатрії.

ПК – 6. Знати та вміти пояснити значення найбільш важливих понять, що застосовуються в судовій медицині та в судовій психіатрії.

ПК – 7. Знати основні закономірності, механізми настання смерті та її класифікацію.

ПК – 8. Знати основні закономірності, механізми виникнення розладів здоров'я від дії різних факторів зовнішнього середовища.

ПК – 9. Застосовувати отримані знання для вирішення конкретних практичних питань.

ПК – 10. Вміти правильно і повно відобразити результати професійної діяльності в юридичній та іншій документації.

ПК – 11. Вміти застосовувати правові норми до конкретних практичних ситуацій в області судової медицини та судової психіатрії.

ПК – 12. Знати накази, правила та інструкції, які регламентують підготовку, призначення та проведення СМЕ.

ПК – 13. Вміти вести дискусії при використанні сторонами результатів різних видів СМЕ та СПЕ.

ПК – 14. Володіти навичками постановки завдань перед експертами, які беруть участь в слідчих діях.

ПК – 15. Знати підстави та порядок залучення судово-медичного експерта до огляду місця події.

ПК – 16. Вміти юридично правильно кваліфікувати факти й обставини.

ПК – 17. Знати процесуальний статус, відповідальність, права і обов'язки експерта.

ПК – 18. Знати медичні критерії неосудності та недієздатності у чинному законодавстві.

ПК – 19. Знати правила щодо судово-медичного встановлення тяжкості тілесних ушкоджень.

ПК – 20. Мати здатність і готовність вивчати науково-медичну інформацію.

Експлікація загальних і професійних компетентностей визначається в карті предметних компетентностей (Додаток 1)

4. Перелік результатів навчання здобувача вищої освіти (результати навчання для програми навчальної дисципліни визначаються з урахуванням результатів навчання, закріплених в освітньо-професійній програмі (базова компонента) і профілі програми освітнього рівня бакалавра).

У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати наступні результати навчання:

РНС НД – 1.1. Демонструвати знання і розуміння: предмета та завдання судової медицини, правових засад організації судово-медичної служби в Україні; документів, що складаються при дослідженні або експертизі її об'єктів.

РНС НД – 1.2. Демонструвати знання про СМЕ та залучення судово-медичного експерта до слідчих та інших дій, його права та обов'язки.

РНС НД – 1.3. Володіти знаннями щодо підстав для призначення СМЕ живої людини та методологією її проведення.

РНС НД – 1.4. Вміти вірно тлумачити висновок експерта при визначенні статевого станів, вирішенні питань симуляції, штучних хвороб та само ушкоджень.

РНС НД – 1.5. Демонструвати знання про дітовбивство та способи дітовбивства.

РНС НД – 1.6. Вміти орієнтуватися в визначенні тяжкості тілесних ушкоджень.

РНС НД – 1.7. Демонструвати знання побудови висновку експерта при різних видах СМЕ та вміння тлумачити результати експертиз.

РНС НД – 1.8. Вміти описати труп в Протоколі огляду місця події (МП).

РНС НД – 1.9. Вміти надати Постанову про призначення СМЕ та питання до СМЕ різних об'єктів (трупа, живої людини, речових доказів та документів, що містять медичну інформацію).

РНС НД – 1.10. Вміти проводити дослідження й оцінку трупних явищ при зовнішньому огляді трупа на МП.

РНС НД – 1.11. Знати про порядок та методику вилучення різних речових доказів, вміти вірно надавати питання щодо їх експертизи.

РНС НД – 1.12. Знати про методологію проведення комісійної СМЕ по медичних документах, якщо провадження стосується медичних працівників.

РНС НД – 1.13. Вміти визначити вхідний та вихідний вогнепальні отвори.

РНС НД – 1.14. Вміти по зовнішньому вигляду рани визначати відстань, з якої було зроблено постріл.

РНС НД – 1.15. Знати особливості вибухової травми та огляду МП.

РНС НД – 1.16. Демонструвати знання про травматизм і механічні ушкодження.

РНС НД – 1.17. Вірно тлумачити поняття «отрута» та висновки експертизи при судово-медичному встановленні отруєння.

РНС НД – 1.18. Демонструвати знання щодо різних видів механічної асфіксії.

РНС НД – 2.1. Демонструвати знання підстав для призначення СПЕ потерпілих, злочинців, свідків, учасників цивільного процесу та документи, що надаються до СПЕ.

РНС НД – 2.2. Демонструвати знання заходів медичного характеру щодо психічно хворих, що скоїли соціально небезпечний вчинок і щодо алкоголіків.

РНС НД – 2.3. Вміти пояснювати поняття «токсикоманія», «наркоманія», «алкоголізм».

РНС НД – 2.4. Знати головні види симуляції психічних розладів, її результати, вміти надавати питання до СПЕ при підозрі на симуляцію.

РНС НД – 2.5. Орієнтуватися та пояснювати симптоми та синдроми в сучасній судовій психіатрії.

PHC НД – 2.6. Демонструвати знання і розуміння основних клінічних проявів хвороб, що надходять до медичного критерію неосудності.

PHC НД – 2.7. Володіти сучасними знаннями про токсикоманії та наркоманії.

Експлікація результатів освоєння навчальної дисципліни і результатів навчання за спеціальністю і спеціалізацією освітньо-професійної програми визначається в карті результатів навчання, сформульованих у термінах компетентностей (Додаток 2).

5. Модуляризація компетентісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни.

Експлікація модуляризації компетентісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни визначається у матриці зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями (Додаток 3).

2. Опис навчальної дисципліни

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЕКТС: 2	Рівень освіти – Перший (бакалаврський)	Обов'язкова Модуль 1 Лекції: 20години
Кількість модулів*: 2	Галузь знань – 08 «Право»/ xxx Спеціальність –	Самостійна робота: 12годин Модуль 2

<p>Загальна кількість годин: 60</p> <p>Тижневих годин: аудиторних – 2, самостійної роботи – 1,75 (1 година 45 хвилин).</p>	<p>081 «Право» / xxx</p>	<p>Лекції: 12 годин</p> <p>Самостійна робота: 16 годин</p> <p>Види контролю: семестровий залік.</p>
--	--------------------------	---

3. Зміст програми навчальної дисципліни

Модуль 1. Судова медицина.

Зміст модуля.

Предмет та завдання судової медицини, процесуальні та організаційні засади судово-медичної експертизи. Судова медицина, її предмет, система, метод. Судово-медична експертиза (СМЕ). Короткий історичний огляд розвитку судової медицини. Завдання судової медицини.

Процесуальне становище, права та обов'язки судово-медичного експерта. Правові аспекти, підстави та порядок призначення СМЕ. Межі компетенції судово-медичного експерта. Організаційна побудова судово-медичного дослідження.

Об'єкти судово-медичного дослідження. Види СМЕ. Документація, порядок її укладення та видачі судово-медичним експертом на попередньому слідстві. Участь судово-медичного експерта у проведенні окремих слідчих дій. Організація експертизи за документами, що містять медичну інформацію. Кримінальна відповідальність медичного персоналу.

Смерть та трупні явища. Загальні відомості про смерть. Поняття періодів клінічної та біологічної смерті. Удавана смерть. Класифікація смерті (категорія, рід, вид, причини).

Необхідність розтину трупа незалежно від причин смерті. Поняття про патолого-анатомічне дослідження трупа. Ексгумація, її види, особливості та порядок проведення.

Констатація смерті. Ймовірні та абсолютні ознаки настання смерті. Ранні трупні явища: трупне охолодження, трупне висихання, трупне задубіння, трупні плями, аутоліз. Причини та умови, що прискорюють та сповільнюють розвиток ранніх трупних явищ. Пізні трупні явища: гниття, муміфікація, жировіск, торфове дублення, замерзання трупа. Причини та умови, що сприяють розвитку пізніх трупних явищ.

Значення трупних явищ для розслідування. Можливості та засоби визначення часу настання смерті на підставі вивчення трупних явищ. Ушкодження трупа комахами, тваринами. Штучне консервування трупу.

Вивчення трупів новонароджених. Основні питання, що вирішуються при СМЕ трупів новонароджених. Ознаки новонародженості, зрілості, доношеності, життєздатності та визначення тривалості внутрішньоутробного життя немовлят. Дітовбивство. Способи дітовбивства.

Розлад здоров'я та смерть від дії критичних температур, електричного струму та інших видів зовнішнього впливу. Загальна та місцева дія високої температури на організм. Дія тепла та сонячних променів. Тепловий удар. Опіки від дії полум'я та гарячих рідин. Причини смерті від опіків. Ознаки зажиттєвого походження опіків. Обгорання трупа. Спалення трупа при прихованні злочинів.

Загальна та місцева дія низької температури. Умови, що сприяють настанню смерті від переохолодження. Замерзання трупів. Зміни, що виникають при замерзанні трупів. Причина смерті від дії низької температури. Питання, що вирішуються СМЕ.

Атмосферна та технічна електрика. Електротравми та умови, що сприяють їх виникненню. Причини смерті від дії електрики. Ознаки ураження струмом. Питання, що вирішуються СМЕ при смерті від електротравми. Ураження атмосферною електрикою. Невідкладна допомога при ураженні струмом.

Розлади здоров'я та смерть від баротравми, іонізуючого випромінювання.

Травматизм, види механічних ушкоджень. Загальні поняття про травму та види травматизму. Судово-медична класифікація ушкоджень. Ушкодження від дій механічних факторів. Засоби дослідження механічних ушкоджень. Поняття про лабораторні дослідження, що застосовуються при експертизі механічних ушкоджень. Смертельні ушкодження. Причини смерті при механічних ушкодженнях. Здатність діяти при смертельних ушкодженнях. Відмінність захиттєвих ушкоджень від посмертних. Визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень на трупі. Судово-медична класифікація тупих предметів. Ушкодження від дій тупих предметів. Садно, його значення для визначення травмуючого знаряддя.

Синці (крововиливи), значення, їх форма. Зміна кольору синців залежно від часу. Рани від дій тупих знарядь, їх особливості. Переломи кісток. Розриви органів та тканин людського тіла. Розчавлення та відокремлення частин тіла. Характерні ушкодження при падінні з висоти. Особливості спортивної травми.

Транспортна травма: автомобільна, рельсова, авіаційна. Ушкодження при різних видах транспортної травми. Питання, що вирішуються СМЕ при дорожньо-транспортних пригодах.

Ушкодження від дії гострих знарядь – що ріжуть, що колють, що рубають та з комбінованою дією та їх оцінка. Встановлення особливостей знарядь за ушкодженнями на тілі. Питання, що вирішуються СМЕ при ушкодженнях гострими знаряддями.

Ушкодження від дії вогнепальної зброї. Класифікація вогнепальної зброї. Набої та механізм пострілу. Дія кулі на організм людини. Складові елементи

вогнепальних ушкоджень. Ознаки вхідного та вихідного отворів. Види ранових каналів. Визначення дистанції пострілу. Постріл впритул. Постріл з близької відстані. Визначення напрямку пострілу. Визначення виду зброї, якою здійснено постріл. Вогнепальні ушкодження від пострілу з мисливської рушниці. Ушкодження від холостих пострілів, трасуючих, гумових куль. Травми від дії атипової зброї. Значення одягу при експертизі вогнепальних ушкоджень.

Ушкодження від дії вибухових пристроїв та знарядь. Класифікація вибухів та вибухових речовин. Характеристика вибухової травми. Визначення відстані вибуху та потужності вибухового пристрою. Особливості надання медичної допомоги при вибуховій травмі, якщо до знаряддя додані механічні, хімічні, опікові (напалм, фосфор) домішки.

Розлад здоров'я та смерть від кисневого голодування (асфіксія). Сутність процесу дихання. Кисневе голодування, його види, зовнішні та внутрішні ознаки смерті від задушення. Лабораторні дослідження, що застосовуються при СМЕ у випадках смерті від задушення. Види механічної асфіксії.

Повішення. Положення трупа при повішенні. Значення огляду петлі та її вузлів. Странгуляційна борозна та її особливості. Інші можливі зміни на трупі при повішенні. Походження повішення.

Задушення петлею, особливості странгуляційної борозни при цьому виді асфіксії.

Задушення руками. Зовнішні та внутрішні ознаки задушення руками.

Закриття зовнішніх отворів дихальних шляхів м'якими компактними предметами. Закриття сторонніми предметами дихальних шляхів. Аспирація. Стискання грудної клітини та живота. Утоплення, його види. Визначення давності перебування трупа у воді. Ушкодження на трупі потопельника: зажиттєві, агональні, посмертні. Ушкодження трупа тваринами, рибами, випадкові ушкодження. Ушкодження при стрибках у воду. Походження утоплення. Поняття смерті у воді.

Питання, що вирішуються СМЕ при різних видах задушення.

Розлад здоров'я і смерть від дії отруйних речовин (отруєння).

Токсикологія, її види. Питання про отруйні речовини та отруєння. Умови дії отруйних речовин. Клінічний перебіг отруєння. Особливості розтину та ексгумації у випадках отруєння. Судово-хімічні та інші види лабораторних досліджень, використані СМЕ для доказування отруєння. Порядок вилучення, упакування та направлення різних об'єктів на судово-медичну експертизу. Тривалість зберігання отрути в трупах.

Докази отруєння – матеріали розслідування, клінічна картина та результати розтину трупу.

Оцінка результатів судово-хімічного дослідження. Питання, що вирішуються СМЕ при смерті від отруєння. Окремі отруйні речовини та їх дія. Діагностика алкогольного сп'яніння у живої людини. Отруєння сурогатами алкоголю (метиловим спиртом та етанолом).

Питання про харчові отруєння, їх причини. Харчові отруєння бактеріального характеру. Ознаки харчових отруєнь. Питання, що вирішуються СМЕ у випадках харчових отруєнь.

Судово-медична експертиза речових доказів. Загальна характеристика речових доказів, що підлягають судово-медичному дослідженню. Порядок знаходження, вилучення, упакування та направлення речових доказів до судово-медичної лабораторії. Дослідження крові. Сліди крові, їх форма та колір. Знаходження слідів крові на місці події та на знаряддях злочину. Значення слідів крові у встановленні обставин події. Опис та інші засоби фіксування слідів крові. Правила вилучення слідів крові на місці події. Порядок взяття зразків крові.

Питання, що вирішуються СМЕ при вивченні крові. Встановлення наявності крові. Сутність визначення виду крові. Поняття про реакції преципітації. Групи та типи крові, сироваткові системи та групи ферментів крові. Можливості визначення належності крові конкретній особі. Оцінка результатів судово-медичного дослідження крові.

Дослідження волосся. Виявлення, опис, вилучення та упакування волосся на місці події. Правила вилучення зразків волосся та складання протоколу. Визначення схожості волосся. Питання, що вирішуються при СМЕ волосся.

Дослідження плям сперми. Зовнішній вигляд плям сперми, їх виявлення, опис, вилучення та упакування. Питання, що вирішуються при СМЕ плям сперми. Оцінка результатів дослідження плям сперми.

Дослідження слини, встановлення групи слини в плямах.

Дослідження кісток, грудного молока.

Експертиза живих осіб. Підстави для призначення СМЕ живих осіб. Порядок направлення на СМЕ. Класифікація тілесних ушкоджень за ступенем тяжкості. Ознаки тяжкого тілесного ушкодження. Визначення втрати працездатності. Визначення стану здоров'я. Експертиза з приводу штучних та удаваних захворювань. Поняття симуляції, дисимуляції, агравації та само ушкодження та засоби діагностики штучних та удаваних захворювань. Експертиза у випадках само ушкоджень.

Експертиза живої людини по визначенню статевих станів, статевих злочинів, віку та тотожності особи. Експертиза статевого стану. Визначення статевої зрілості, продуктивної здатності. Спірне статеве становище (гермафродитизм).

Експертиза вагітності, минулих пологів, абортів. Засоби позбавлення від плоду. Ускладнення абортів. Експертиза при статевих злочинах. Огляд потерпілих та свідчення підозрюваних.

Правила судово-медичної та акушерсько-гінекологічної експертизи. Питання, що вирішуються експертизою при статевих злочинах.

Визначення віку. Визначення тотожності осіб.

Огляд місця події. Визначення місця події (МП) та місця злочину. Невідкладність слідчого огляду МП. Нормативні підстави для проведення огляду МП. Принципи та стадії огляду МП. Основні фотознімки при огляді МП. Порядок та схема зовнішнього огляду трупа на МП. Особливості огляду

МП при повішанні, статевих злочинах, вибуховій травмі, електротравмі, дорожньо-транспортній пригоді.

Модуль 2. Судова психіатрія.

Зміст модуля.

Предмет та завдання судової психіатрії. Правові положення про організаційні форми судово-психіатричної експертизи. Короткі відомості про будову нервової системи та вищої нервової діяльності. Поняття науки судової психіатрії. Сутність матеріалістичного розуміння психічної діяльності в нормальному та у хворобливому станах. Підстави та порядок призначення судово-психіатричної експертизи (СПЕ). Коло питань, що складають компетенцію СПЕ. Види СПЕ. Права та обов'язки експерта-психіатра. Проблема осудності в світлі кримінального права та в судовій психіатрії. Критерії неосудності в законодавстві. Особливості експертизи засуджених. Психічні захворювання, що є підставою для дострокового звільнення підсудних від покарання. Експертиза свідків та потерпілих. Хворобливі ознаки, за наявності яких особа не може бути свідком у справі. Поняття недієздатності в цивільному законодавстві. Критерії недієздатності. Питання, що підлягають вирішенню експертом-психіатром.

Будова центральної нервової системи. Головний мозок, спинний мозок, периферична та вегетативна нервова система. Вчення І.П.Павлова про вищу нервову систему. Вчення про першу та другу сигнальні системи та їх взаємодію. Типи вищої нервової діяльності. Причини психічних захворювань, методика огляду хворих.

Загальні поняття про захворювання у сучасній психіатрії. Симптоми та синдроми в сучасній психіатрії. Розлади свідомості, сприйняття, пам'яті, мислення, емоцій, вольової діяльності.

Заходи медичного характеру щодо психічних хворих, що вчинили суспільно небезпечне діяння.

Основні ознаки шизофренії. Форми та перебіг шизофренії. Поняття про дефект та ремісію при шизофренії. Судово-психіатрична оцінка шизофренії.

Епілепсія та епілептичні симптоми. Епілептичні напади, їх особливості. Психічні еквіваленти нападам судом, епілептичні психози.

Основні ознаки маніакально-депресивного психозу (МДП), особливості перебігу.

Відкриті та закриті травми головного мозку, контузії та струси мозку. Психічні зміни при травмі мозку. Наслідки травми. Особливості проведення СПЕ.

Сифіліс мозку. Сифілітичні менінгіти, поліневрити. Прогресуючий параліч.

Енцефаліти, форми, стадії перебігу, психічні наслідки та судово-психіатрична оцінка.

Причини уродженого недоумства. Форми олігофренії. Судово-психіатрична оцінка.

Сутність і причини психопатії. Форми психопатії. Судово-психіатрична оцінка.

Реактивні стани, причини та умови їх виникнення. Перебіг реактивних станів.

Алкоголізм. Морфінізм та інші наркоманії. Токсикоманії. Судово-психіатрична оцінка.

Форми симуляції. Методи розпізнавання симуляції. Судово-психіатрична експертиза неповнолітніх.

4. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

4.1. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять: лекції та самостійна підготовка.

4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

1. Зміст та призначення самостійної роботи студентів: доопрацювання лекційного матеріалу (самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни згідно із навчально-тематичним планом)..

2. **Форми самостійної роботи студентів:** аудиторна (бібліотека) та поза аудиторна. Аудиторна самостійна робота являє собою діалектичну єдність внутрішніх розумових і зовнішніх матеріалізованих навчальних дій, які цілеспрямовано виконуються студентами під керівництвом викладача відповідно до програми навчальної дисципліни. Самостійна робота в бібліотеці виконується з метою: 1) одержання нової інформації і ; 2) формування раціональних, економних і науково обґрунтованих прийомів роботи.

Поза аудиторні самостійні навчальні роботи – логічне продовження аудиторних, але режим і тривалість роботи обирає сам студент в залежності від своєї підготовки, здібностей і конкретних умов.

4.3. Освітні технології та методи навчання

Проблемне навчання з використанням технології ситуативного моделювання та опрацювання дискусійних питань шляхом дискусії, відео лекції.

4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни:

1. Підсумковий контроль знань студентів: по закінченню циклу лекцій – семестровий залік.

2. Рівні оцінювання результатів навчання – пороговий рівень, який дає загальне уявлення про види діяльності судово-медичних експертів та судових психіатрів; основні об'єкти, що піддаються експертизі; методів і алгоритмів вирішення практичних завдань в судовій медицині та в судовій психіатрії.

4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

1. Нормативно-правові акти:

- Інструкція про порядок проведення судово-медичної експертизи: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 №6.

- Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №25-26. – ст.131.
- Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №9-10,11-12, 13. – ст.88.
- Про судову експертизу: Закон від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №28. – ст.232.
- Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – 356 с
- Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №40-41, 42. – ст.492.

2. Підручники, навчальні посібники, монографії, статті тощо:

Основні:

- Білецький Є. М. Судова медицина та судова психіатрія / Є. М. Білецький, Г. А. Білецька. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 262 с.
- Білкун В. В. Судова медицина / В. В. Білкун, Л. Л. Голубович. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 480с.
- Пиголкін Ю. И. Судебная медицина: учеб. / Ю. И. Пиголкін, В. Л. Попов, И. А. Дубовин. – М.: Мед. информ. агент., 2011. – 424 с.
- Марчук А.І. Судова психіатрія / А. І. Марчук. - Київ : Атіка, 2003. - 240 с.
- Первомайский В. Б. Невменяемость / В. Б. Первомайский. – Киев, 2000. – 320 с.

Додаткові:

- Авдеев М. И. Судебная медицина: учеб. для юрид. вузов / М. И. Авдеев. – М.: Медицина, 1960. – 539с.
- Герасименко О.І., Антонов А.Г., Герасименко К.О., Комісарова Н.О., Комісаров М.Л. Судова медицина: підручник для ВНЗ // За заг. ред. Герасименка О.І.: Вид.третє, переробл.доповн. – К.:

КНТ, 2016. – 630 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://culonline.com.ua/Books/sudova_medycyna.pdf

- Дунаевский В. В. Наркомания и токсикомания / В. В. Дунаевский. – Л.: Медицина, 1990. – 207с.

- Меденцов А.А. Краткий курс по судебной медицине. [Электронный ресурс]. Режим доступа:
http://pravozahist.at.ua/_ld/1/101_yFh.pdf

- Пауков В.С. Судебная психиатрия: лекции.-М.: Норма : ИНФРА-М, 2010.-208с.

- Петров О.И. Основы судебной психиатрии: курс лекций. [Электронный ресурс]. Режим доступа:
http://www.sapanet.ru/UMM_1/4750/osp_kl_15a%20.pdf

- Пономаренко Г.О. Судова медицина / Г. О. Пономаренко, Н. В. Шахман ; . - Х. : Харків юрид., 2009. - 252 с

- Тагаев Н. Н. Судебная медицина : учеб. для слушателей вузов МВД Украины / Н. Н. Тагаев. – Харьков : Факт, 2003. – 1253 с. \

3. Интернет-ресурси:

- Науково-дослідні установи судових експертиз. Сайт Міністерства юстиції України. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://old.minjust.gov.ua/section/8>

- Офіційний веб-портал Верховної Ради України, Розділ «Законодавство України». [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws>

- Офіційний веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>

Додаток 1

Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни

Шифр та назва компетентностей за спеціальністю	Шифр та назва компетентностей з навчальної дисципліни
ЗК – загальні (універсальні) компетентності. (обрати компетентності згідно зі змістом навчальної дисципліни)	ПК – предметні компетентності з навчальної дисципліни
ЗК – 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	<p>ПК – 1. Знати основні положення та завдання судової медицини; законодавчі, організаційні та процесуальні вимоги і порядок призначення та проведення судово-медичних експертиз (СМЕ) та судово-психіатричних експертиз (СПЕ) в кримінальному та цивільному процесах в Україні.</p> <p>ПК – 2. Знати сучасні можливості СМЕ, її види та об'єкти; форми участі судово-медичного експерта в роботі судово-слідчих органів і межі його компетенції.</p> <p>ПК – 20. Здатність і готовність вивчати науково-медичну інформацію.</p>

<p>ЗК – 5. Уміння грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції, належним чином їх обґрунтовувати.</p>	<p>ПК – 3. Вміти виносити постанову про призначення СМЕ; обирати потрібний вид СМЕ; правильно формулювати питання, що виносяться на вивчення СМЕ.</p> <p>ПК – 4. Вміти давати кваліфіковану юридичну оцінку експертних висновків.</p> <p>ПК – 13. Вміти вести дискусії при використанні сторонами результатів різних видів СМЕ або СПЕ.</p>
<p>ЗК – 9. Здатність працювати самостійно</p>	<p>ПК – 5. Вміти працювати з нормативним матеріалом і кваліфіковано тлумачити норми судової медицини та судової психіатрії.</p>
<p>ЗК – 13. Здатність до самоосвіти та навчання протягом усього життя.</p>	<p>ПК – 6. Знати та вміти пояснити значення найбільш важливих понять, що застосовуються в судовій медицині та в судовій психіатрії.</p> <p>ПК – 7. Знати основні закономірності, механізми настання смерті та її класифікацію.</p> <p>ПК – 8. Знати основні закономірності, механізми виникнення розладів</p>

	<p>здоров'я від дії різних факторів зовнішнього середовища.</p> <p>ПК – 9. Застосовувати отримані знання для вирішення конкретних практичних питань</p>
<p>ЗК – 15. Уміння реалізувати функції у предметно-практичній діяльності.</p>	<p>ПК – 10. Вміти правильно і повно відобразити результати професійної діяльності в юридичній та іншій документації.</p> <p>ПК – 11. Оволодіти навичками застосування правових норм до конкретних практичних ситуацій в області судової медицини та судової психіатрії.</p>
<p>ФКС – фахові компетентності за спеціальністю (обрати компетентності згідно зі змістом навчальної дисципліни)</p>	
<p>ФКС – 7. Знання засад і принципів національного права, а також змісту правових інститутів таких фундаментальних галузей права, як: конституційне право, адміністративне і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.</p>	<p>ПК – 1. Знати основні положення та завдання судової медицини та судової психіатрії; законодавчі, організаційні та процесуальні вимоги і порядок призначення та проведення судово-медичних експертиз (СМЕ) та судово-психіатричних експертиз (СПЕ) в кримінальному та цивільному процесах в Україні.</p>

<p>ФКС – 8. Навички реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.</p>	<p>ПК – 12. Знати накази, правила та інструкції, які регламентують підготовку, призначення та проведення СМЕ або СПЕ.</p> <p>ПК – 15. Знати підстави та порядок залучення судово-медичного експерта до огляду місця події.</p> <p>ПК – 17. Знати процесуальний статус, відповідальність, права і обов'язки експерта.</p> <p>ПК – 18. Знати медичні критерії неосудності та недієздатності.</p>
<p>ФКС – 9. Уміння моделювати правові ситуації у професійній діяльності.</p>	<p>ПК – 11. Вміти застосовувати правові норми до конкретних практичних ситуацій в області судової медицини та судової психіатрії.</p>
<p>ФКС – 12. Навички застосування юридичного письма.</p>	<p>ПК – 3. Вміти виносити постанову про призначення СМЕ, СПЕ; обирати потрібний вид СМЕ або СПЕ; правильно формулювати питання, що виносяться на вивчення СМЕ або СПЕ.</p> <p>ПК – 14. Володіти навичками постановки завдань перед експертами, які беруть участь в слідчих діях.</p>
<p>ФКС – 18. Навички самостійної</p>	<p>ПК – 5. Вміти працювати з</p>

<p>підготовки проектів актів правозастосування.</p>	<p>нормативним матеріалом і кваліфіковано тлумачити норми судової медицини та судової психіатрії.</p>
<p>ФКС – 19. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.</p>	<p>ПК – 13. Вміти вести дискусії при використанні сторонами результатів різних видів СМЕ або СПЕ.</p> <p>ПК – 16. Вміти юридично правильно кваліфікувати факти й обставини.</p> <p>ПК – 20. Мати здатність і готовність вивчати науково-медичну інформацію.</p>

Додаток 2

Шифр та назва РН за спеціальністю і / або спеціалізацією	Модуль НД	Шифр та назва РН з навчальної дисципліни
РНС – результати навчання за спеціальністю (обрати результати навчання згідно зі змістом навчальної дисципліни)		Результати навчання з навчальної дисципліни
РНС – 3. Пояснювати природу й зміст основних правових інститутів і процедур національного права і особливості їх	№ 1	РНС НД – 1.1. Демонструвати знання і розуміння: предмета та завдання судової медицини, правових засад організації судово-медичної служби в Україні; документів, що складаються при дослідженні або

реалізації та застосування.		експертизі її об'єктів.
РНС – 7. Характеризувати повноваження органів публічної влади.	№ 1	РНС НД – 1.2. Демонструвати знання про СМЕ та залучення судово-медичного експерта до слідчих та інших дій, його права та обов'язки.
РНС – 10. Визначати каталог прав і свобод людини і громадянина та їх право на судовий захист.	№ 1	РНС НД – 1.3. Володіти знаннями щодо підстав для призначення СМЕ живої людини та методологією її проведення.
РНС – 13. Здатність здійснювати юридичну кваліфікацію.	№ 1	РНС НД – 1.4. Вміти вірно тлумачити висновок експерта при визначенні статевих станів, вирішенні питань симуляції, штучних хвороб та само ушкоджень. РНС НД – 1.5. Демонструвати знання про дітовбивство та способи дітовбивства. РНС НД – 1.6. Вміти орієнтуватися в визначенні тяжкості тілесних ушкоджень.
РНС – 14. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз	№ 1	РНС НД – 1.7. Демонструвати знання побудови висновку експерта при різних видах СМЕ та вміння

правових документів.		<p>тлумачити результати експертиз.</p> <p>РНС НД – 1.8. Вміти описати труп в Протоколі огляду МП.</p> <p>РНС НД – 1.9. Вміти надати Постанову про призначення СМЕ та питання до СМЕ різних об'єктів (трупа, живої людини, речових доказів та документів, що містять медичну інформацію).</p>
<p>РНС – 17.</p> <p>Застосовувати набуті знання у стандартних професійних ситуаціях методами відтворення та реконструкції.</p>	<p>№ 1</p>	<p>РНС НД – 1.10. Вміти проводити дослідження й оцінку трупних явищ при зовнішньому огляді трупа на МП.</p> <p>РНС НД – 1.11. Знати про порядок та методику вилучення різних речових доказів, вміти вірно надавати питання щодо їх експертизи.</p> <p>РНС НД – 1.12. Знати про методологію проведення комісійної СМЕ по медичних документах, якщо провадження стосується медичних працівників.</p> <p>РНС НД – 1.13. Вміти визначити вхідний та вихідний вогнепальні отвори.</p> <p>РНС НД – 1.14. Вміти по зовнішньому вигляду рани визначати відстань, з якої було зроблено постріл.</p> <p>РНС НД – 1.15. Знати</p>

		<p>особливості вибухової травми та огляду МП.</p> <p>РНС НД – 1.16. Демонструвати знання про травматизм і механічні ушкодження.</p>
РНС – 19. Використовувати правничу термінологію у процесі професійної діяльності.	№ 1	<p>РНС НД – 1.17. Вірно тлумачити поняття «отрута» та висновки експертизи при судово-медичному встановленні отруєння.</p> <p>РНС НД – 1.18. Демонструвати знання щодо різних видів механічної асфіксії.</p>
РНС – 10. Визначати каталог прав і свобод людини і громадянина та їх право на судовий захист.	№ 2	<p>РНС НД – 2.1. Демонструвати знання підстав для призначення СПЕ потерпілих, злочинців, свідків, учасників цивільного процесу та документи, що надаються до СПЕ.</p> <p>РНС НД – 2.2. Демонструвати знання заходів медичного характеру щодо психічно хворих, що скоїли соціально небезпечний вчинок та щодо алкоголіків.</p>
РНС – 19. Використовувати правничу термінологію у процесі професійної діяльності.	№ 2	<p>РНС НД – 2.3. Вміти пояснювати поняття «токсикоманія», «наркоманія», «алкоголізм».</p>

<p>РНС – 20. Відшукувати професійну інформацію й використовувати інформаційні технології і бази даних для професійної діяльності</p>	<p>№ 2</p>	<p>РНС НД – 2.4. Знати головні види симуляції психічних розладів, її результати, вміти надавати питання до СПЕ при підозрі на симуляцію.</p> <p>РНС НД – 2.5. Орієнтуватися та пояснювати симптоми та синдроми в сучасній судовій психіатрії.</p> <p>РНС НД – 2.6. Демонструвати знання і розуміння основних клінічних проявів хвороб, що надходять до медичного критерію неосудності.</p> <p>РНС НД – 2.7. Володіти сучасними знаннями про токсикоманії та наркоманії.</p>

**Матриця зв'язків між модулями навчальної дисципліни,
результатами навчання та предметними компетентностями у програмі
навчальної дисципліни**

Результати навчання за навчальною дисципліною / модулями	Предметні компетентності																			
	ПК-1	ПК-2	ПК-3	ПК-4	ПК-5	ПК-6	ПК-7	ПК-8	ПК-9	ПК-10	ПК-11	ПК-12	ПК-13	ПК-14	ПК-15	ПК-16	ПК-17	ПК-18	ПК-19	ПК-20
Судова медицина та судова психіатрія (СМ та СП) / Модуль 1 РНС НД – 1.1	X				X										X		X			
СМ та СП / Модуль 1 РНС НД – 1.2	X	X							X			X			X		X			
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.3		X			X							X								
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.4				X	X				X				X			X				
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.5					X	X	X	X	X		X					X				X
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.6					X	X		X	X			X							X	X
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.7				X								X	X							
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.8							X		X	X										
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.9		X	X							X										
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.10						X	X		X					X						X
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.11			X						X					X						
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.12		X	X						X			X								
СМ та СП/Модуль 1 РНС НД – 1.13								X	X					X						

